

КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНА СТРУКТУРА НОВЕЛИ О. ГЕНРІ “THE GIFT OF THE MAGI”

Вивчення проблеми композиції тексту вважається традиційним для філологічної науки. Композиція тексту привертає дослідницьку увагу в таких галузях, як стилістика, риторика, теорія художнього мовлення, теорія тексту тощо. Звернення до аналізу композиційної структури тексту, з одного боку, призвело до ілюзії вирішеності питання, а з іншого – до появи різних підходів до розгляду цього феномена.

У нашому дослідженні аналіз композиції англomовної новели здійснюється за методикою Е. Різель [8] і Л. С. Піхтовнікової [4] з урахуванням специфіки новели. Згідно з концепцією цих вчених, композиція художнього тексту утворюється взаємодією змістового, формального, формально-змістового та образно-символічного рівнів.

Існує ряд робіт, присвячених аналізу композиції новели, в яких розглядається лише один із зазначених композиційних рівнів, ізольовано від інших. Ми ставимо перед собою завдання провести комплексний аналіз англomовної новели, що передбачає системно-структурний підхід, який до цих пір не застосовувався в наукових роботах, об'єктом яких виступає англomовна новела, а предметом – композиція тексту.

Отже, розглянемо особливості кожного з чотирьох рівнів композиції англomовної новели на прикладі новели О. Генрі “The Gift of the Magi” («Дари волхвів»).

Основним компонентом змістового аспекту є сюжет, а рушійною силою сюжету – конфлікт [4, с. 40]. Сюжет художнього твору є одним із найважливіших засобів втілення змісту, ідейно-емоційним осмисленням автором реалій життя, що виражається через словесне зображення вигаданих персонажів, в їх індивідуальних діях і стосунках [5].

Термін “short story”, яким позначається новела в англійській мові, є виключно сюжетним терміном, який передбачає дотримання двох умов: малого розміру та сюжетного наголосу в кінці художнього тексту [7, с. 167].

Сюжетом новели “The Gift of the Magi” є історія подружньої пари, Делли і Джеймса Діллінгемів, неймовірному коханню яких могли тільки позаздрити, проте які жили дуже бідно. Єдиними скарбами, якими вони володіли, були прекрасне довге волосся Делли і золотий годинник Джеймса. Напередодні Різдва головні герої хотіли зробити подарунки один одному, але не мали достатніх коштів. Тому Делла продала своє волосся і на отримані гроші придбала ланцюжок для годинника чоловіка, а Джеймс, який завжди був зачарованим надзвичайною красою волосся своєї дружини, продав годинник і купив їй гребінці. На жаль, обидва подарунки виявилися недоречними.

Зазначена новела містить класичні для цього типу тексту елементи змістового рівня композиції: експозицію, зав’язку, розвиток дії, кульмінацію, неочікуваний фінал.

Під експозицією розуміють передісторію події або подій, які лежать в основі художнього тексту [3]. Новела “The Gift of the Magi” починається з експозиції, в якій описуються головні герої, місце їх проживання, що також певним чином характеризує їхній стиль життя, суспільне положення, взаємовідносини.

Наступний елемент сюжету – зав’язка, яка є вихідним моментом у розвитку дії художнього тексту. Зав’язка, як правило, розпочинає основний конфлікт, зіткнення антиподів [3]. В досліджуваній новелі перед персонажами постає проблема: відсутність фінансових можливостей для придбання подарунків на Різдво. Саме в цьому й вбачається конфлікт, який виявляється в зіткненні художніх героїв з певними обставинами життя. Зав’язка відбувається в той момент, коли Делла наважується на єдиний, на її думку, спосіб роздобути гроші: обстригти і продати своє волосся.

Після зав’язки автор знову повертає читача до експозиції, описуючи найцінніше, що має молоде подружжя. Традиційно експозиція розташовується на самому початку тексту і передує зав’язці, однак ми бачимо приклад «розсіяної» експозиції, яка доповнюється впродовж тексту.

Далі відбувається розвиток дії сюжету, під час якого головна героїня продає своє волосся, займається пошуком подарунка, вартості її коханого чоловіка, готується до зустрічі з ним. Кульмінація настає, коли Джеймс повертається додому і бачить Деллу з новою зачіскою. Ця сцена є найвищою точкою розвитку дії в новелі, після чого відбувається спад дії сюжету. І, нарешті, новела доходить своєї розв’язки:

Джеймс, після обговорення і осмислення всього, що трапилося, пропонує відкласти подарунки на деякий час. Новела, побудована на антитезі (протиставляється духовність персонажів матеріальному боку життя), вражає своїм неочікуваним фіналом. На перший погляд песимістична історія обертається щасливим кінцем.

Формальний рівень композиції уособлює зовнішню побудову тексту. Зв'язне мовлення включає в себе речення, прозову строфу, фрагмент, розділ, частину, завершений текст. Нижньою межею тексту є одне речення, верхньою – невизначена множина речень. Специфіка цих одиниць мовлення полягає в їх структурній і відносній смисловій завершеності, що дозволяє кожній з них за певними обставинами виступати в якості самостійного мовленнєвого твору. Не в кожному творі представлені всі зазначені компоненти, але кожен обов'язково містить принаймні один з них [6, с. 27].

Для англomовної новели традиційним є поділ на речення, прозові строфи та фрагменти. Такі компоненти, як розділи або частини не входять до складу цього типу тексту, оскільки обсяг новели є досить невеликим.

Прозова строфа складається з декількох речень, об'єднаних сполучниково-прислівниковими зв'язками, займенниковими або лексичними повторами, єдністю часу, зміною неозначеного артикля на означений, що означає спільність теми [1, с. 142].

Прозові строфи, як і речення, не існують у мовленні ізольовано, так чи інакше вони зіставляються, протиставляються, вступають в інші смислові відношення, виражаючи розвиток теми. Зазвичай, одна тема розвивається в двох або декількох строфах, які утворюють семантико-синтаксичну одиницю – фрагмент [6, с. 20].

Наведемо приклад прозової строфи з новели "The Gift of the Magi": *"Now, there were two possessions of the James Dillingham Youngs in which they both took a mighty pride. One was Jim's gold watch that had been his father's and his grandfather's. The other was Della's hair. Had the Queen of Sheba lived in the flat across the airshaft, Della would have let her hair hang out the window some day to dry just to depreciate Her Majesty's jewels and gifts. Had King Solomon been the janitor, with all his treasures piled up in the basement, Jim would have pulled out his watch every time he passed, just to see him pluck at his beard from envy."*

Перше речення виступає зачином строфи, який виражає початок думки і містить нову інформацію. Середина частина складається з чотирьох речень, які являють собою розвиток теми. Ця строфа є відкритою, оскільки відсутня кінцівка, що дозволяє читачеві домальовувати події в своїй уяві. Наведена строфа за обсягом відповідає абзацу, це надає тексту легкості сприйняття та динамічності.

Стосовно синтаксичного плану строфи, слід зазначити, що речення поєднуються ланцюговим зв'язком, який відображає послідовний рух думки від відомого до нового. В першому реченні логічним наголосом підкреслено підмет *two possessions*, що є невідомою для читача інформацією. В другому та третьому реченнях *two possessions*, що замінено на *one* та *the other* відповідно, становить вже відому інформацію, а решта речення вводить нову. Аналогічний розвиток ідеї відбувається і в останніх реченнях.

Формально-змістовий аспект композиції художнього тексту охоплює архітектоніко-мовленнєві форми, що утворюють зовнішню конструкцію, та композиційно-мовленнєві форми, що утворюють внутрішню структуру тексту [4, с. 43].

Зовнішня композиція новели "The Gift of the Magi" характеризується переважанням авторської мови над чужою з доволі частотним зверненням до читача, наприклад: *dear friends, perhaps you have seen, as you know* і т. п. Чужу мову виражено здебільшого прямою мовою, яка включає в себе діалог Делли та скупниці волосся, внутрішній вимовлений монолог Делли, діалог Делли і Джеймса, який чергується з авторською мовою. Непряма і невластива пряма мова в цій новелі відсутня взагалі, але це не є характерною ознакою всіх текстів такого типу.

В основі нашого аналізу композиційно-мовленнєвих форм лежить концепція М. П. Брандес, яка виокремлює три основні типи композиційно-мовленнєвих форм: повідомлення, опис, роздум [2]. Досліджувана новела представлена більшою мірою повідомленням про події, які послідовно відбуваються, динамічно змінюючи одна одну. Новела також включає вкраплення опису головних героїв, їхнього житла, подарунків тощо. Цей тип не складає основний корпус тексту, а утворює комбінацію з повідомленням, тим самим сприяючи протиставленню статичності і динаміки. Поряд з описом в тексті з'являються невеликі за обсягом роздуми: міркування Делли з приводу реакції Джеймса на її зовнішній вигляд, роздуми щодо цінності подарунків та

порівняння персонажів новели з волхвами, виражені авторською мовою. Роздум відповідає формі абстрактного мислення і надає мовленню аргументованого характеру.

Цікавим видається образно-символічний аспект композиції тексту, запропонований Л. С. Піхтовніковою. Розширення класифікації Е. Різель [8], що налічує три розглянуті вище композиційні рівні, четвертим пояснюється тим, що об'єктом дослідження авторки виступала байка, в якій на основі алегорії через систему мікрообразів і образів-персонажів створюється специфічний для байки – узагальнений образ-символ, який завершує байку та забезпечує цілісність її композиції [4, с. 47]. Проте, байка є не єдиним типом тексту, який може містити певні символічні образи.

Так, у творі “The Gift of the Magi” втіленням ліричного почуття є жіночий образ Делли, а чоловічий образ Джеймса уособлює шляхетність, надійність, глибину почуттів. Слід також зазначити, що новела є інтерпретацією Біблійного сюжету, згідно з яким волхви прийшли до новонародженого Ісуса і принесли йому в дар золото, ладан та смирну. Ці дарунки мали символічне значення. Автор порівнює головних героїв новели з волхвами, показуючи цим, що вони мають великі духовні багатства, доказом чого є їхня жертва заради кохання.

Таким чином, на прикладі англomовної новели “The Gift of the Magi” ми здійснили спробу вивчити композиційну структуру цього типу тексту на змістовому, формальному, формально-змістовому та образно-символічному рівнях. Результати розгляду доводять, що всі чотири аспекти тісно взаємодіють і доповнюють один одного. Перспективою дослідження вважаємо аналогічний аналіз композиційно-стилістичної структури інших новел англійських та американських авторів 19–20 століття і виведення інваріантних моделей англomовних новел на основі цього аналізу.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов / И. В. Арнольд. – [5-е изд., испр. и доп.] – М. : Флинта, Наука, 2002. – 384 с.
2. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / М. П. Брандес. – М. : Высшая школа, 1983. – 272 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
4. Пихтовникова Л. С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких

стихотворных басен 18 в.) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Пихтовникова Лидия Сергеевна. – К., 1992. – 338 с. 5. Пospelов Г. Н. Сюжет в литературе // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978. 6. Солганик Г. Я. Стилистика текста: [учеб. пособие] / Г. Я. Солганик. – М. : Флинта, Наука, 1997. – 256 с. 7. Эйхенбаум Б. М. О. Генри и теория новеллы / Б. М. Эйхенбаум // Литература : Теория. Критика. Полемика. – Л. : Прибой, 1927. – С. 166–209. 8. Riesel E. Theorie und Praxis der linguostilistischen Textinterpretation : учебное пособие [для студентов ин-тов и фак. иностр. языков] / E. Riesel. – М. : Высшая школа, 1974. – 184 с.